

Досягнення домовленостей між Україною та ЄС щодо отримання макрофінансової допомоги має важливе значення у контексті розширення співпраці з Європейським Союзом. Під час чотирнадцятого самміту Україна-ЄС, який відбувся 22.11.2010 у Брюсселі, Президент України В.Янукович підтвердив, що членство в ЄС залишається стратегічною ціллю України.

За підсумками самміту було підписано двосторонній документ щодо участі України у європейських програмах. Сторони досягли домовленості щодо прискорення переговорного процесу стосовно укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Очікується, що ця Угода буде підписана у 2011 році. Підписано Протокол щодо участі України у програмах ЄС, який відкриває доступ до технічної документації і дозволяє отримувати фінансування.

УДК 339.94, 339.92

КОНЧИН В.І.,

Національний авіаційний університет, к.е.н.

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ГЛОБАЛЬНІ ВИРОБНИЧІ МЕРЕЖІ: ПЕРСПЕКТИВИ ВІДХОДУ УКРАЇНИ ВІД ЕТНОЦЕНТРИЧНОГО ПРИНЦИПУ ПОБУДОВИ ЕКОНОМІКИ

***Анотація.** В статті висвітлюються принципи формування глобального конкурентоспроможного середовища для розвитку і досягнення вищого рівня добробуту економічних територій та економічних суб'єктів. Розкривається проблема функціонування глобальних виробничих мереж і їхнього значення у розвитку економічних систем на глобальному, регіональному та локальному рівнях. Сформовано модель підвищення глобальної конкурентоспроможності економічних територій України.*

Ключові слова: глобальна конкурентоспроможність, економічна свобода, порівняльна перевага, конкурентні переваги, економічний етноцентризм, глобальні виробничі мережі, глобальні товарні ланцюги, глобальні вартісні ланцюги, стратегія зчеплення.

***Annotation.** The article highlights the principles of global competitive environment for the development and achievement of higher economic prosperity of the economic territories and economic subjects. The problem of the functioning the global production networks and their importance in the development of economic systems at global, regional and local levels is considered. The model of the global competitiveness of economic territories in Ukraine is formed.*

Keywords: global competitiveness, economic freedom, comparative advantage, competitive advantage, economic ethnocentrism, global production networks, global commodity chains, global value chains, coupling strategy.

Розвиток суспільства кожної країни у глобальному економічному просторі в неокласичному та неокейнсіанському розумінні передбачає формування конкурентоспроможного середовища для забезпечення на територіях цих країн достатньо високої ділової активності, створення на цій основі доданої вартості, що дає додаткову акумуляцію капіталу та досягнення вищого рівня загальносуспільного добробуту, оскільки за рахунок вищеокреслених процесів підвищується потенціал для пом'якшення проблеми нерівномірного розподілу ресурсів і доходів.

В цьому контексті **метою даної статті** є розкриття принципів побудови і функціонування глобального економічного середовища на сучасному етапі та визначення економічними суб'єктами шляхів і схем формування та підвищення конкурентоспроможності в цьому середовищі.

Ідеологія формування конкурентоспроможності та добробуту західного капіталістичного суспільства випрацювала низку важливих постулатів і механізмів, які охопили на глобальному рівні суспільства країн, що увійшли свідомо чи насильно у Багатосторонню торговельну систему (Multilateral Trade System) або були об'єктивно асимільовані нею, зокрема:

- Неокласичні принципи економічної свободи, які відображені в концептуальних положеннях індексу економічної свободи (Economic Freedom Index), і на цій основі побудова глобальної ліберальної економічної системи;

- Поглиблення економічної глобалізації через процеси інтернаціоналізації та транснаціоналізації виробництва і господарського життя загалом. На глобальному рівні взаємодіють економічні суб'єкти, які обирають для себе локальні точки у глобальному просторі. Компанії розміщуються у тих локальних пунктах глобального простору, де вони можуть отримати вигоди від порівняльної переваги (comparative advantage) у процесі виробництва та конкурентні переваги (competitive advantage) при орієнтації на споживача. Компанії та робоча сила за П. Кругманом в ліберальній глобальній (міжнародній регіональній) економічній системі рухаються вільно в ті локальні пункти глобального (міжнародного регіонального) простору, де висока ділова активність, а отже, де для робочої сили існує потенціал робочих місць і відносно вищих заробітних плат, і де для компаній є великий споживчий ринок та існує великий демографічний розмір для кращого використання ефекту економії на витратах завдяки зростаючому масштабу виробництва. В таких локальних пунктах здатні формуватись глобальні чи міжнародні регіональні центри ділової активності, а ресурсні території без розвитку в них промислового виробництва диференційованих товарів

та/або без істотного дотику їх до глобальних (регіональних) виробничих мереж (global production networks) набувають ознак економічної периферії. Важливим елементом моделі локалізації конкурентоспроможності території та її включення в процеси економічної агломерації в глобальному просторі стає взаємозв'язок глобальних бізнес-структур з освітніми закладами. Останні здійснюють підготовку фахівців за навчальними планами, які замовляє сам глобальний бізнес. Крім цього, у даному мережевому зв'язку важливе місце мають також переважно недержавні науково-дослідницькі структури та дослідні лабораторії, які створюються і фінансуються за ініціативою глобального бізнесу і є рушіями науково-технічного прогресу, інноваційні продукти якого використовуються спільно різними учасниками ринку (як замовниками, так і користувачами) у процесі виробництва на територіях, що агломеруються. При прийнятті рішень економічними суб'єктами щодо локалізації беруться до уваги умови глобальної конкурентоспроможності територій в межах країн, де ці суб'єкти здатні кращим чином знаходити свої вигоди (Global Competitiveness index).

- Підпорядкованість розвитку економічних процесів і державної економічної політики країн рішенням, рецептам та угодам в рамках глобальних економічних, зокрема фінансово-кредитних інститутів (в першу чергу, СОТ, МВФ, Світового банку), а також рішенням економіко-політичних альянсів (зокрема, G-7 та G-20) та в критичних ситуаціях умовам фінансово-донорських клубів (наприклад, Лондонського клубу).

- Створення на міждержавному рівні міжнародних економічних інтеграційних угруповань шляхом укладання регіональних торговельних угод (Regional Trade Agreements) в рамках СОТ (зокрема, формування простих чи поглиблених зон вільної торгівлі, митних союзів, вільних для торгівлі прикордонних територій), чи досягнення в узгодженості з принципами Багатосторонньої торговельної системи вищих форм інтеграції (спільний ринок, економічний та монетарний союз) з різними концентричними колами взаємодії (наприклад, у євроінтеграційному просторі існують з різною кількістю країн-учасників Європейський Союз, Європейський монетарний союз, Європейська економічна зона) і з різним ступенем фрагментації у географічному просторі. Проявом найвищої форми інтеграції у рамках економічного союзу є створення наддержавних інститутів управління економічними процесами. Такого інтеграційного формату набув сьогодні у світі лише Європейський союз, чий наднаціональні інститути функціонують за принципами економічного федералізму, децентралізації, голосування кваліфікованою більшістю, субсидіарності в системі відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією і тверезою монетарною та фіскальною стабілізаційною політикою. Дана інституційна архітектура і економічна система вважаються свого роду імплементаційним брендом для усіх інтеграційних угруповань, які, перебуваючи у Багатосторонній торговельній системі, у довгостроковій перспективі декларують бажання створити спільний ринок і навіть економічний союз.

- Технологія двигуна внутрішнього згорання в якості панівної для підтримки традиційної капіталістичної економічної системи і розвитку на цій основі суспільства споживача. Відбувається стимулювання дотичних до неї технологічних зрушень на основі модулів та продуктів мережі Інтернет, біо- та нанотехнологій, які фактично продовжують обслуговувати існуючу систему соціально-економічних відносин і сприяють формуванню квазі-технологічної парадигми розвитку суспільства, що по своєму змісту нічого не змінює в концептуальних засадах капіталістичного способу виробництва і в розумінні ціннісних споживчих вподобань економічних індивідів.

Отже, з огляду на вищевказані особливості розвитку глобальної економіки та участі країн, і зокрема економічних суб'єктів, в глобальних процесах, слід зазначити, що невелика кількість країн Багатосторонньої торговельної системи, що розвиваються (наприклад, Куба і Венесуела) намагаються ізолюватись від експансії, передусім, Сполучених Штатів та функціонування на своїх територіях потужних транснаціональних концернів у виробничій сфері. Однак це одиничні випадки. Звичайно, широка група країн, що розвиваються усіма зусиллями роблять спробу залишити за собою право автономної, підчас протекціоністської промислової та фінансової політики з метою забезпечення вітчизняних інтересів в системі підвищення конкурентоспроможності їхньої національної економіки, проте ці зусилля фактично нівелюються глобальними механізмами економічного та політичного примусу. Великого значення на шляху подальшої лібералізації виробничо-торговельних зв'язків країн набуває перспектива узгодження країнами СОТ положень Доської агенди, яка має за мету звузити простір промислового і торговельного протекціонізму, що кращим чином відкриватиме території для глобальних виробничих мереж, а також слугувати підвищенню купівельної спроможності «необжитих територій» та активізації збуту зростаючих обсягів глобальних продуктів.

Світова фінансово-економічна криза 2008 р. показала, що західна ідеологія конкурентоспроможності дала збої. Неспрацювання глобального ринку (global market failure) виразилось у роздутіму віртуальному фінансовому секторі внаслідок довготривалого процесу перевиробництва у реальному секторі та в зв'язку з великими нагромадженими віртуальними капітальними заощадженнями розвинутих суспільств та транснаціональних корпорацій. Значні обсяги нагромадженого капіталу з тих чи інших причин не можуть сьогодні бути ефективно вкладеними у розвиток менш розвинутих територій, на яких купівельна спроможність суб'єктів залишається низькою, і віддача від інвестованого капіталу знаходиться в лещатах ризиків неповернення інвестиційних та кредитних зисків. Нагромадження токсичних активів (toxic assets) та капітальних заощаджень, які вимушені проходити через спекулятивний фінансовий ринок, дає привід для ствердження, що регулювання таких фінансових потоків і заходи запобігання обвалу вартості віртуальних капітальних активів і заощаджень (віртуального добробуту багатьох суспільств) мають здійснюватись посилено, як на державному, так і на наддержавному рівнях. Неокейнсіанська економічна доктрина набирає популярності на сучасному етапі розвитку глобальної економічної системи на кожному з локальних її пунктів. Економічна рецесія та зниження сукупного попиту, значні зовнішні державні та корпоративні борги багатьох країн повернули актуальність неокейнсіанських механізмів стосовно

застосування жорстких вимог до позичальників на міжнародних кредитних ринках, фіскальної дисципліни при реалізації соціальних програм, розгортання державних та міжнародних інвестиційних проектів за фінансово-кредитної підтримки групи Світового банку для підвищення конкурентоспроможного середовища та забезпечення нових робочих місць в реальному секторі і переорієнтації віртуально створених фінансових потоків у процес стимулювання глобального попиту через поглиблення схем глобальних виробничих мереж. Бажані ефекти від державного та наддержавного регулювання процесів глобалізації вбачаються реальними вже сьогодні з огляду на пошкваллення кон'юнктури міжнародних товарних ринків з квітня 2009 р., однак, скоріш, матимуть тимчасову дію і будуть не здатні подолати неминучу системну кризу глобального капіталізму у його сучасних проявах. Однак іншої ефективної схеми збереження капіталізму на сучасному етапі його розвитку поки не вироблено.

Альтернативу Багатосторонній торговельній системі намагається сьогодні створити Росія, яка начебто і декларує прагнення вступити у СОТ та стати повноцінним глобальним гравцем у торговельній сфері, однак, водночас, не бажає поступатись своїми національними інтересами у виробничо-торговельній площині і зберігає в цьому зв'язку етноцентричність у веденні державної економічної політики. Ініційований Росією митний союз в межах ЄЄП з Білоруссю та Казахстаном (Beyond MTS) стає формою регіональної економічної інтеграції в глобальному просторі, однак специфіка принципів майбутнього функціонування спільного ринку ускладнює інтеграцію цього замкнутого в собі блоку в Багатосторонню торговельну систему.

Ідеологічна *основа формування конкурентоспроможності в ЄЄП будується на замиканні розвитку економічного простору на державницьких засадах всупереч усвідомленню суспільством верховенства глобальних бізнес-процесів та ініціатив, які проявляються у вільному виборі економічними суб'єктами взаємодії на тій чи іншій території їхнього перебування. Наднаціональні органи ЄЄП, що мають бути створені, діятимуть за принципом централізації рішень, а регулювання економічних процесів* інтеграційного простору фактично відбуватиметься під проводом російської сторони з огляду на її більший демографічний та абсолютний економічний розмір в угрупованні. Можна прогнозувати, що конкурентоспроможність в ЄЄП розглядатиметься державами і бізнес-структурами угруповання виключно з точки зору створення конкурентних в глобальному просторі експортоорієнтованих промислово-торговельних груп регіону замість створення конкурентоспроможних територій для локалізації бізнесу глобальних промислових корпорацій. Національні економічні системи такого простору формуватимуться на основі державних бізнес-проектів та державних інвестиційних програм, що супроводжуватиметься для їхньої реалізації залученням, передусім, урядами країн зовнішніх кредитів поруч із мобілізацією внутрішніх фінансових ресурсів через жорсткий фіскальний механізм, а також з державних доходів від енергетичних ресурсів. Розвиток глобальних промислових мереж (global production networks) в розумінні концепції західних науковців вбачається на теренах ЄЄП ефемерним, оскільки управління проектами та розподіл доходів будуть перебувати, переважним чином, в компетенції локальних державних комерційних структур та приватних бізнесових структур-резидентів країн Єдиного економічного простору, яким будуть сприяти уряди цих країн. Не виключається, що в рамках ЄЄП значна увага приділятиметься процесам модернізації і технологічного оновлення, що передбачатиме розвиток освітніх проектів та проведення наукових досліджень і розробок державними науково-дослідними інститутами у стратегічних секторах спільного економічного простору – літако- та ракетобудування, кораблебудування, енергетика, інформаційні технології, військово-промисловий комплекс тощо. При цьому замовниками вітчизняних R&D-робіт ставатимуть державні та бізнесові структури за фінансовим сприянням урядів ЄЄП. Такі процеси знов таки не відповідатимуть умовам децентралізації R&D в розвитку глобальних конкурентоспроможних бізнесових мереж, що стають характерними сьогодні в рамках Багатосторонньої торговельної системи.

Будучи формально вже частиною Багатосторонньої торговельної системи, Україна перебуває у виборі між двома моделями формування конкурентоспроможності в глобальній економіці - етноцентричною державницькою та глобально-децентралізованою, при цьому на даному етапі суспільної взаємодії «бізнес-громадськість-влада» з огляду на соціалістичне минуле, довготривалу ізоляцію від капіталістичного світу і формовану роками російську традицію жорсткого державного управління економічними процесами Україна тяжіє саме до першої моделі.

В свідомості однієї частини українців закладено комплекс державотворення в зв'язку з відсутністю до проголошення незалежності своєї національної соборної держави та незалежної від сусідів економічної системи. В іншій частині українців залишається ностальгія по командно-адміністративній системі, де роль державного апарату має бути визначальною у наведенні порядку, забезпеченні вигаданої в свідомості соціальної справедливості і побудові потужної вітчизняної економіки. Лише маргінальна частина українців-ліберальних інтелектуалів та тих, хто перебуваючи довгий час на Заході і інтегруючись в систему соціально-економічних відносин, що формується під впливом глобальних процесів, усвідомила, що *український ментальний етноцентризм з приводу побудови економічної системи країни, зокрема її виробничого потенціалу, поглиблюватиме ізоляцію України і шоразу впевнено віддалятиме її від глобального конкурентного середовища.*

Міф про велике призначення вітчизняного бізнесу для економічного піднесення і підвищення добробуту нації (країни) в сучасному глобальному світі слід розвіяти, переходячи до реалізації другої частини мети даної статті.

Викликає науковий і практичний інтерес, яким чином локальні фірми включаються в глобальні вартісні ланцюги (global value chains- GVC), глобальні виробничі мережі (global production networks- GPN) чи глобальні товарні ланцюги (global commodity chains- GCC) провідних транснаціональних корпорацій і на цій основі модернізують процеси обробки сировини та проміжних товарів, виробляють кращим чином диференційовані товари, а саме головне трансформуються у інші соціально-економічні одиниці. Створюючи більшу додану вартість (та розширюючи відповідно базу для оподаткування), колишні локальні фірми в рамках GPN здатні робити більш

ефективно внесок у економічний розвиток своїх країн (економічних регіонів) та будувати підґрунтя для добробуту і зниження бідності. [7]

Деякі науковці, розглядають GVC, GPN та GCC як тотожні поняття, однак категоріальну розмитість необхідно дещо згладити.

Багато наукових праць, що присвячені проблемам глобальних вартісних ланцюгів (GVC), сфокусовано на організації глобальними компаніями просторових зв'язків при створенні доданої вартості від локалізації виробничо-торговельних та фінансових операцій переважно в національному масштабі – розглядаються країни-реципієнти прямих та портфельних інвестицій, технологій, проміжного імпортного товару, та офшорного капіталу в рамках глобальної внутрішньофірмової взаємодії в рамках ТНК.

Якщо брати до уваги глобальні ланцюги доданої вартості окремо в виробничо-торговельній площині, то треба говорити про GCC та GPN.

Як зазначив Дж. Джерефі [5], «глобальні товарні ланцюги (GCC) являють собою міжорганізаційні мережі, які кластеризуються навколо одного певного товару або продукту, об'єднуючи фірми, домогосподарства, наукові та освітні структури, державні установи у межах глобальної економіки. Ці мережі є ситуативними, соціально збудованими і локально інтегрованими». Дж. Джерефі виділив два типи глобальних товарних ланцюгів – глобальні ланцюги з домінуючим виробником – *global producer-driven chains* (коли найбільший вплив мають компанії, що знаходяться на початку чи в середині ланцюга і виконують найбільш складні (капіталозатратні та високотехнологічні) операції) та ланцюги з домінуючим дистриб'ютором – *global buyer-driven chains* (коли найбільший вплив мають компанії, що знаходяться в кінці ланцюга і виконують функцію реалізації товару кінцевому покупцю(споживачу)).

Згодом науковці Манчестерського університету Дж. Хендерсон та П.Дікен дещо скептично віднеслися до того, що дефініція GCC здатна повною мірою пояснювати усі прояви сучасних глобальних просторових і функціональних виробничо-торговельних зв'язків. На їхню думку термін «товар» часто асоціюється з стандартизованими товарами та відображає незмінність самого характеру виробництва в часі та просторі. Цей термін стосується форм продуктивної діяльності і самих продуктів (наприклад, сільськогосподарське господарство, важка промисловість, видобування мінералів) і фактично не охоплює постфордівські форми діяльності, які характеризують низку інших секторів, що мали б визначати глобальні товарні ланцюги. Тому науковці запропонували замінити слово «товарний» на «виробничий» як соціальний процес, в якому окрім самого виробництва та розподілу товару репродукуються знання, капітал і робоча сила. Крім цього термін «ланцюг», на думку науковців, «...характеризує лінійний характер видів діяльності, результатом яких є кінцевий вироблений товар, замість того, щоб термін охоплював потоки матеріалів, проміжних товарів, дизайну, маркетингу, фінансових послуг [в реальному секторі], що можуть організовуватись вертикально, горизонтально, діагонально в комплексних і динамічних конфігураціях». Тому було запропоновано термін «мережі». Піддано було критиці і розуміння Дж. Джерефі категорії «глобальний» як «міжнародний» чи «транснаціональний». Науковці вбачали, що ці поняття є відлунням, власне кажучи, країноцентричного дискурсу, оскільки скоріш Дж. Джерефі розкривав проблему транскордонної діяльності транснаціональних суб'єктів в різних напрямках, замість того, щоб сконцентруватись на проникненні глобальних процесів, не прив'язаних до певного місця розміщення у процеси, що прив'язані до нього і розширити діалектику глобально-локальних зв'язків. [8, p.444-445]

Отже, авторство категорії «глобальні виробничі мережі» (GPN) належить Дж. Хендерсону та П. Дікену. Науковці зазначають, що «...глобальні виробничі мережі є концептуальними рамковими умовами, які охоплюють глобальні, регіональні та локальні економічні і соціальні виміри процесів, що пронизують різні форми економічної глобалізації.» Глобальні виробничі мережі, забезпечуючи процеси виробництва, розподілу і споживання вироблених товарів та послуг в реальному секторі, «...передбачають ступінь відносної автономії стосовно вітчизняних фірм, національних урядів і інших економічних акторів (наприклад, профспілок), чії дії потенційно можуть мати неоднозначні ефекти на соціальні і економічні результати функціонування мереж на територіях їхньої локалізації».[8]

Нагадаємо, що глобальні виробничі мережі (GPN) мають вужчий функціональний спектр, ніж GVC і стосуються створення доданої вартості саме у виробничо-торговельній площині, а отже, на відміну від GVC не охоплюють додану вартість, наприклад, від спекулятивної фінансової діяльності.

Сучасні глобальні виробничі мережі формуються на субнаціональному рівні, тобто на рівні інтегрованих між собою економічних регіонів різних країн. Фактично мова йде про формування міжнародних регіональних виробничо-торговельних кластерів, які здатні пояснюватись в рамках модифікованих концептів М.Портера та П.Кругмана. Слід сказати, що локалізовані точки ділової активності в сучасному глобальному економічному просторі не можуть формуватись на місці суцільної території однієї країни, досить часто локалізовані центри ділової активності економічно інтегрують в собі окремі географічні регіони декількох країн - як тих, що знаходяться поруч один від іншого, так і тих, що фрагментовані у просторі, але можуть бути зчеплені функціонально. В умовах відсутності міжнародної інтеграції та поглибленої кооперації окремих економічних регіонів, які спільно розглядаються транснаціональними корпораціями в якості потенційного місця локалізації їхнього бізнесу, а також за наявності централізованого державного управління економічною системою окремої країни як єдиним господарським механізмом – GPN не будуть знаходити свого бурхливого розвитку.

Р. Мартін і П. Санлей [10] вважають, що мережеві характеристики в глобальному просторі створюються і інтенсифікуються завдяки географічній близькості і як результат, економічна активність глобальних компаній та інших економічних акторів часто має локальну площину. Фірми намагаються знизити відстань своїх зв'язків, навіть

коли доступ до віддалених у географічному вимірі ресурсів чи вигод є дешевшим в інших аспектах. Фірми, що орієнтуються на ефективність, гравітують до мереж і структур управління бізнес-процесами, які вже локалізовані на конкурентоспроможних територіях. Локалізація є важливою в створенні нових знань і зв'язує генеровані знання з інноваційною діяльністю виробництв диференційованих капіталомістких та наукомістких товарів в конкретних місцях розміщення виробництва.[9, р.27] Гравітаційні зв'язки у таких мережах є доцентрові та відцентрові.

Останні дослідження підтверджують, що торговельний колапс синхронізується саме глобальними вартісними ланцюгами. Останні є швидким трансмісійним каналом реальних та фінансових шоків.[1] Зсуви попиту на кінцеві товари можуть відразу ж впливати на потоки проміжних продуктів, особливо, коли контракти постачальників є короткостроковими. Також можуть виникати проблеми на кредитному ринку, які каскадом передаються по всьому глобальному вартісному ланцюгу. Наприклад, коли має місце відмова кредитувати імпортерів в одній країні, то може бути обмежено доступ до кредитів для продавців у інших країнах, таким чином це позначається на їх здатності імпортувати [3]. Всі проміжні етапи виробництва GVC покладаються один на одного, як постачальники та як клієнти. Таким чином, якщо удар відбувається в одному з секторів, шок швидко передається на інші етапи ланцюга через зв'язки до продавців та зв'язки до покупців.

В праці Н. Кое, М. Гесса, П.Дікена та Дж.Хендерсона [2] показано вплив глобальних виробничих мереж на розвиток економічних регіонів та трансформацію регіональних структур управління (урядових агенцій, місцевих органів влади, організацій праці (профспілок), бізнесових асоціацій (торгово-промислових палат та промислових спілок). Модель «стратегічного зчеплення» являє собою зв'язок регіональних ендегенних активів (територія, технологія, організація процесів) з глобальними виробничими мережами, що в процесі взаємодії передбачає трансформацію цих активів.

Зокрема можемо підсумувати, що йде мова про здатність і бажання економічних суб'єктів регіону (фірм, робочої сили, технологічного людського капіталу, освітніх закладів) переймати глобальний знаннєвий продукт, а також глобальні технології організації бізнесу і праці (корпоративну культуру) в процесі виробництва, просування і розподілу товарів та послуг. Важливою при цьому має бути схильність до дружньої глобально-локальної кооперації локальних та глобальних суб'єктів на території, на якій за умов зчеплення між ними відбувається поділ сфер економічного впливу, створення доданої вартості та її розподілу. При цьому локальні суб'єкти поступово стають елементом глобальних виробничих мереж в локальному просторі, а глобальні суб'єкти, що зайшли на територію, в свою чергу локалізуються. Спочатку шукається діалог, а потім вони зливаються в одне ціле. Це, на нашу думку, саме той діалектичний зв'язок, який за розумінням Дж. Хендерсона та П. Дікена не був знайдений Дж. Джерефі в його праці.

Це саме стосується зв'язку і зчеплення локальних органів управління (тобто місцевих органів та загальнодержавних органів управління регіональним простором) і глобальних структур управління (міжрегіональних інституційних альянсів та наднаціональних інститутів регіонального розвитку).

Якщо такого зчеплення не відбувається, тоді має місце сюжет з відомої фантазмагорії Карела Чапека «Війна саламандр», де знайдені в океані істоти-саламандри привозяться в якості дешевої робочої сили і їх використовує людство в своїх цілях. Люди і істоти співіснують. Істоти при цьому залишаються на другорядних позиціях, люди їх не сприймають як дійсних членів суспільства. Однак, швидко розмножуючись, істоти в процесі усвідомлення слабких місць людського світу заявляють про свою першорядність. Глобальні виробничі мережі можна порівнювати саме з саламандрами, які намагаються локалізуватись у новому просторі - корінні суб'єкти начебто запрошують до співпраці, але фактично повністю не бажать віддавати своїх позицій. Відповідь конфлікту цілей одна - або взагалі не починати таку співпрацю і ізолюватись, або починати і все одно потрапити в пастку глобальних трансформацій і виграшу сильніших. Тому свідомо асиміляція вбачається ефективнішою.

Національний чи локальний етноцентризм з боку вітчизняних економічних суб'єктів у прагненні формувати конкурентоспроможний економічний простір може описуватись досить добре теорією ігор. Гра на затягування часу корінними суб'єктами стає тимчасовим збереженням їхніх позицій у розподілі економічних вигод, але така гра, в свою чергу, відтермінує ефекти підвищення конкурентоспроможності простору, де локалізуються глобальні виробничі мережі. І не завжди може бути досягнута тимчасова рівновага (або декілька рівноваг) - глобальні гравці, не задовольнивши свої інтереси у локалізованому просторі, можуть його змінити і покинути місце перебування.

В блок-схемі на рис.1 ми запропонуємо елементи механізму організації просторових соціально-економічних зв'язків для економічних територій України з метою підключення їх до глобального та міжнародного регіонального рівнів взаємодії та управління економічними процесами (глобальних виробничих мереж). Окреслений шлях, як показує світовий досвід, здатен вести до підвищення глобальної конкурентоспроможності економічних територій країн та їхніх економік в цілому. При виборі партнерів по міжнародному економічному регіону для локалізації глобальних виробничих мереж необхідно орієнтуватись на ті країни, що сьогодні входять до багатосторонньої торговельної системи СОТ, оскільки в іншому випадку, як було зазначено вище, такі механізми не дадуть ефекту зчеплення локальних економічних одиниць з глобальними.

Важливо сказати, що за умов реалізації такої просторової організації необхідно докласти усіх зусиль щодо створення сприятливого недискримінаційного економічного клімату як для глобальних, так і для локальних гравців. Основними індикаторами таких рамкових умов мають стати індекс економічної свободи (Economic Freedom Index) та індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index). При цьому необхідно докласти зусиль для виконання принципу порівняльної переваги (comparative advantage) у виробничо-торговельних зв'язках.

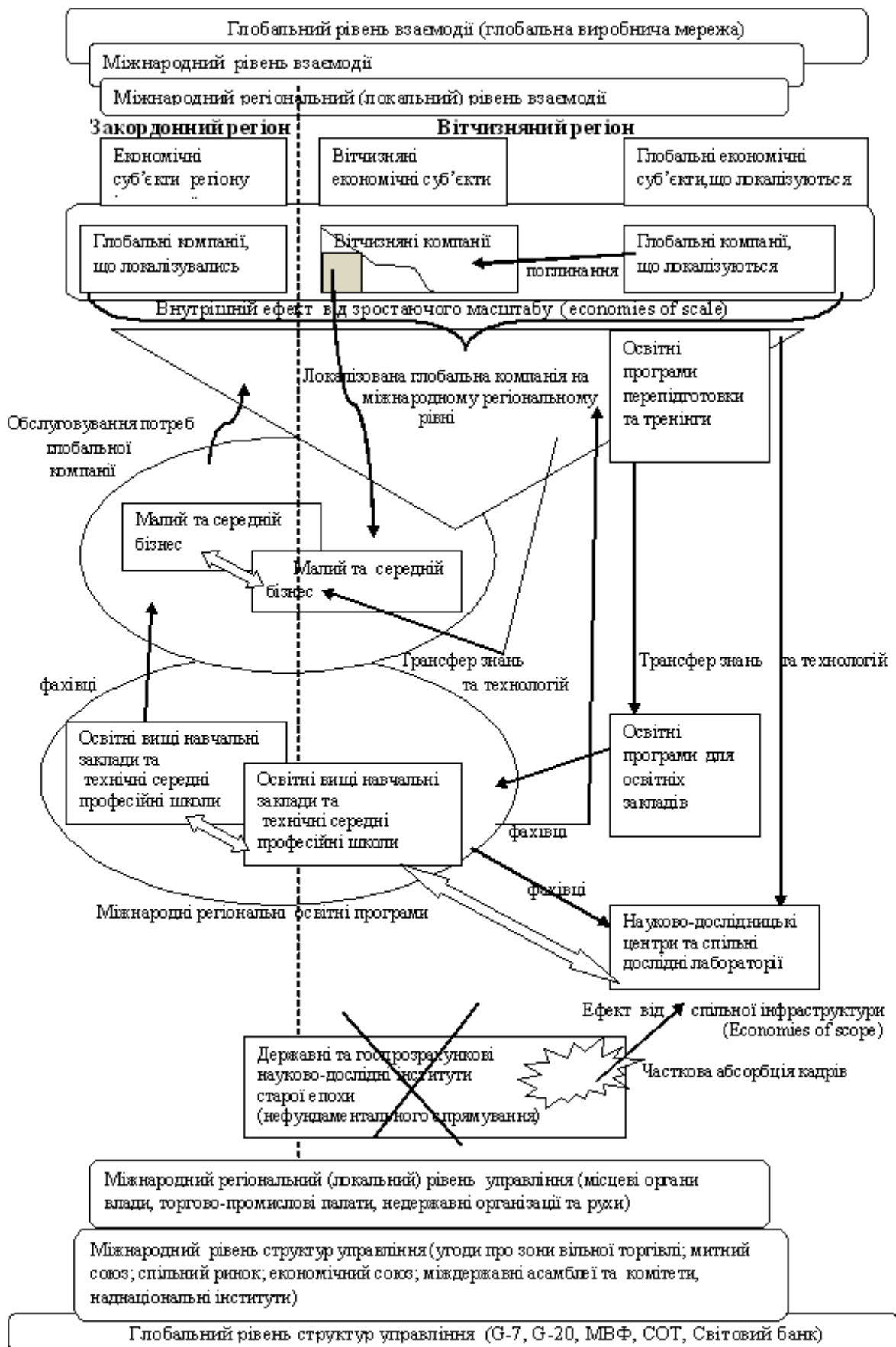


Рис. 1. Глобальна виробнича мережа на теренах міжнародного економічного регіону.

В свою чергу, центральні органи загальнодержавної влади (зокрема, Міністерство економіки, Міністерство промислової політики, Міністерство аграрної політики України тощо) мають забезпечити

децентралізацію прийняття господарських рішень і делегувати широкі повноваження місцевим (регіональним) органам влади. Структури управління просторовими виробничими кластерами на глобальному, міжнародному, міжнародному регіональному (локальному) рівнях за умов спільної зацікавленості мають зорганізувати процедуру зчеплення глобальної-локальної соціально-економічної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Baldwin, R. (2009). The Great Trade Collapse: What Caused It and What Does It Mean? - In *The Great Trade Collapse: Causes, Consequences and Prospects*, ed. R. Baldwin. Centre for Economic Policy Research (CEPR) for VoxEU.org, 1–14. CEPR, The Graduate Institute, Geneva.
2. Coe, N., M.Hess, P.Dicken, J.Henderson (2004). Globalizing regional development: a global production networks perspective. – Royal Geographical Society (with The Institute of British Geographers).
3. Escaith, H., and F. Gonguet (2009). Supply Chains and Financial Shocks: Real Transmission Channels in Globalised Production Networks. – June 16, *VoxEU.org*.
4. Escaith, H., N. Lindenber, and S. Miroudout (2010). International Supply Chains and Trade Elasticities in Times of Crisis. – mimeo, World Trade Organization, Geneva.
5. Gereffi, G. (1994) The organisation of buyer-driven global commodity chains: how US retailers shape overseas production networks, - in G. Geref. and M. Korzeniewicz (eds), *Commodity Chains and Global Development*. Westport: Praeger, pp. 95–122.
6. Gereffi, G., J. Humphrey, and T. Sturgeon (2005). The Governance of Global Value Chains.” *Review of International Political Economy* 12 (1): 78–104.
7. Henderson J. (2005). Global production networks, competition, regulation and poverty reduction: policy implications. – University of Manchester , Centre for Regulation and Competition Workshop- p.3. - <http://www.competition-regulation.org.uk/conferences/mcr05/henderson.pdf>
8. Henderson J. and P. Dicken (2002). Global production networks and the analysis of economic development.- *Review of International Political Economy* 9:3 August 2002: 436–464
9. Malmberg, Anders and Maskell, Peter. (1997) “Towards an explanation of regional specialization and industry agglomeration. - *European Planning Studies*, 5:1, pp. 25 – 41.
10. Martin R. and Sunley P. (2006). Path dependence and regional economic evolution. – *Journal of Economic Geography*. – Volume 6, Issue 4. – pp. 395-437.
11. Sturgeon, Timothy, and Richard Lester (2004). The New Global Supply-base: New Challenges for Local Suppliers in East Asia. – In *Global Production Networking and Technological Change in East Asia*, ed. Shahid Yusuf, Anjum Altaf, and Kaoru Nabeshima, 35–87. Washington, DC: World Bank and Oxford University Press.

УДК 339.197

КРАВЧЕНКО Г.В.,

Криворізький технічний університет,
асистент кафедри менеджменту і адміністрування, аспірант

АНАЛІЗ РЕЗЕРВІВ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація. Проведено аналіз резервів підвищення рівня конкурентоспроможності гірничо-збагачувальних підприємств, розглянуто їх основні групи. Запропоновано шляхи підвищення ефективності використання зазначених резервів.

Annotation. The analysis of the reserves of increasing the competitiveness of mining and dressing enterprises is performed, their main groups are considered. Ways to improve the efficiency of mentioned reserves use are offered.

Вступ. У сучасних умовах розвитку економіки нашої держави першочерговим завданням, що підлягає вирішенню управлінською ланкою підприємства будь-якої галузі, розміру та форми власності, є забезпечення вищого у порівнянні з його конкурентами рівня конкурентоспроможності. Його зростання досягається за рахунок якісної розробки та ефективного впровадження системи управління конкурентоспроможністю у довгостроковій перспективі.

Актуальним на сьогодні у сфері господарювання є питання не лише досягнення певного рівня конкурентоспроможності, а в умовах загострення конкурентної боротьби на ринку – його постійного підвищення. Вирішення цього питання можливе за рахунок наявності та ефективного використання резервів підвищення рівня конкурентоспроможності.

Особливої уваги вимагає процес пошуку цих резервів з метою забезпечення зростання рівня конкурентоспроможності підприємств пріоритетних галузей господарства України, однією з яких є гірничодобувна промисловість.